

De kunst van het falen

"Echte vrijheid? Dat is het recht om je te vergissen. Het recht om fouten te maken, het recht om de mist in te gaan. Het recht om ... het te verkloten. Dan pas ben je vrij! Succes is nooit een blijk van vrijheid, terwijl mislukken dat altijd is." Zo wist Jacques Brel al. Maar welke plaats neemt falen in het werk van onze hedendaagse kunstenaars in? Hoe gaan zij om met beperkingen? Is de perfectie iets om van te dromen of om voor te bibberen? Hoe goed beheersen zij de kunst van het falen? Vandaag met beeldend kunstenaar Sofie Muller. "We moeten tegenwoordig op een onmenselijk niveau presteren, terwijl het net zo menselijk is om te falen." — Jonas MORTIER

'EEN KWETSUUR KAN OOK POSITIEF BLIJKEN'

Dag Sofie, ben je het eens met Jacques Brel? Dat vrijheid het recht is om te falen?

Sofie Muller: "Absoluut. Het is belangrijk om te kunnen falen. Het houdt je fris. Ik merk bij mezelf dat ik regelmatig een nieuwe richting insla. Ik heb er blijkbaar behoefte aan om regelmatig nieuwe horizonten te verkennen. Anders ben ik wellicht bang dat ik te veilig ga werken. Of dat het niet meer spannend zal zijn. Soms moet ik daarom mezelf opnieuw uitvinden. Dat gaat dan – zeker in het begin – gepaard met heel veel falen. En met grote onrust. Dat is lastig. Ik loop tegen de muren op, zoek, twijfel, experimenteer. Maar na een tijd vind ik een soort gemoedsrust en word ik weer zekerder van de situatie. Tot het tijd is voor nog een nieuwe periode. Zo blijf ik een beetje de eeuwige studente."

Zoals Brel het zegt is falen iets positief. Maar falen lijkt tegenwoordig bijna taboe.

Muller: "Ja, ook in de kunstwereld. Er wordt heel veel verwacht van kunstenaars, alsof ze bijna bovennatuurlijke krachten bezitten. Fouten zijn niet toegelaten. Maar dat geldt voor iedereen. Dokters, leraren, politici, ouders en zelfs kinderen mogen niet meer falen. We moeten op een onmenselijk niveau presteren, terwijl het net zo menselijk is om te falen. Maar dat mag dus niet meer. Zeker niet in België, waar al vlug wordt neergekeken op iemand die eens een keer mislukt. In de VS kijken ze daar helemaal anders naar: daar is falen geen issue. Gewoon voortdoen en 'yes you can'. Als je daar nog niet gefaald hebt, dan ben je een groentje. Terecht, vind ik. Je kan namelijk zoveel leren van het falen. Het is maar door een tegenslag, zowel op professioneel als persoonlijk vlak, dat je inzichten krijgt. Vallen is noodzakelijk om daarna terug op te staan en een nieuwe koers te vinden. Ik heb bijvoorbeeld het gevoel dat ik het laatste jaar een heel stuk wijzer ben geworden, ook na een geval van falen."

Werk falen dan louterend of zuiverend?

Muller: "Misschien heb ik gewoon een midlife crisis, dat kan ook." (lacht)

Maar je probeert uit tegenslagen wel altijd iets positiefs te halen?

Muller: "Ja. Ik denk dat dat heel belangrijk is. Falen zorgt ervoor dat je jezelf of je werk opnieuw in vraag gaat stellen. Op korte termijn is dat soms moeilijk en falen is natuurlijk nooit fijn, maar op lange termijn kan het zeer verrijkend zijn en betekenen zulke momenten zelfs meestal een belangrijke mijlpaal, een nieuw begin of zelfs een kentering."

Je voelt je over het algemeen aangesproken door kwetsuren. Je toonde me net in je atelier de steunen waar je tegenwoordig mee werkt en je werd vooral enthousiast van de barsten die erin zaten.

Muller: "Ja, ook bij veel van mijn vroegere beelden draait het daarom. Ik heb bijvoorbeeld een reeks mentale portretten van figuren rondom mij gemaakt en wat mij aantrok in die mensen waren juist hun zwaktes, hun oneffenheden."

Je hebt ook veel beelden van jongeren gemaakt. Wat trekt je zo aan in die periode van het leven?

Muller: "Het zijn je vormingsjaren en die zijn best cruciaal. Als daar iets misgaat of de druk komt te hoog te staan, dan kan dat een schaduw werpen op de rest van je leven."

Sofie Muller, foto Jean-Pierre Stoop

Het zijn vormende jaren, maar ook misvormend?

Muller: "Zoals ik zei, die jaren kunnen heel bepalend zijn. Maar zo'n kwetsuur kan ook positief blijken. Je kan het ook ombuigen in iets moois. Het kan juist heel stimulerend werken."

"Langs de andere kant kan het verleden ook een vorm van ballast zijn. Zeker als kunstenaar. Je wordt geïdentificeerd met je werk, met wat je gecreëerd hebt. Net zoals je als mens geïdentificeerd wordt met je daden. Het wordt gevaarlijk wanneer je je als mens teveel gaat identificeren met je levensloop, met de persoon die je tot dusver geweest bent. Dat kan soms dramatische gevolgen hebben. Er zijn er genoeg die om die reden zelfmoord hebben gepleegd. Omdat ze vastgeraakt zijn. Omdat ze niet meer los kunnen komen van dat verleden. Dus ik denk dat je als

mens te allen tijde een andere koers moet kunnen varen."

En je identiteit dus voortdurend verruimen?

Muller: "Ja. Zo gaat het bij mij toch."

Wat identiteit betreft, kan je moeilijk om het feit heen dat je een vrouw bent. Wat zijn de specifieke uitdagingen voor vrouwen in de kunst?

Muller: "Het is al een behoorlijke uitdaging om als kunstenaar je ding te kunnen doen. Het is nog steeds een mannenwereld. Als vrouw ben je dan al bijna vanzelf tegendraads."

"Maar ik vind dat er in de kunst en in de wereld in het algemeen nood is aan meer vrouwelijke energie. Vrouwen zijn sterker in het empathische en dat ontbreekt toch wel vandaag de dag.

Alles is zo hard, zo rationeel en competitief. Er zijn zoveel mensen die er gewoon onderdoor gaan, zoveel depressies, burn-outs en wat nog meer, doordat er zo veel geëist wordt, doordat mensen zoveel voor zichzelf eisen. Iedereen is natuurlijk ook veel gewoon geraakt. Het is niet makkelijk om daar het juiste evenwicht in te vinden. Ik denk dat we op dat vlak voor gigantische uitdagingen staan de komende eeuw. Maar let op, er is wel een kentering. Er zijn steeds meer vrouwelijke kunstenaars die op de voorgrond treden. Ik denk aan Marina Abramović, Louise Bourgeois, Tracey Emin, Marlene Dumas, Anne-Mie Van Kerckhoven, Berlinda De Bruyckere, Ann Veronica Janssens, allemaal ongelofelijke vrouwen die sterk werk maken."

Toen ik Anne-Mie Van Kerckhoven sprak, zei ze dat haar leraren op de academie maar weinig zin hadden om haar iets te leren, omdat 'vrouwen na de opleiding toch maar zwanger zouden raken en dan waren al hun inspanningen voor niets'.

Muller: "Juist hetzelfde is tegen mij gezegd. Nu,

'Het proberen vangen van de ziel, dat is de rode draad door heel mijn oeuvre. De werking van het brein fascineert mij mateloos. We zijn zo fragiel, zo beïnvloedbaar. Mensen denken doorgaans: dit ben ik, alsof het iets vaststaand is, maar een mens is net heel veranderlijk'

ik ben jonger dan zij. Het is al verbeterd tegenover vroeger. Wat wel nog opvalt, is dat zowat het hele lerarenkorps mannelijk is, terwijl er toch massa's vrouwelijke studenten zijn. Ik vind dat ze daar wel iets aan mogen doen. Hetzelfde bij de galeriehouders en de curatoren: dat zijn ook overwegend mannen. Er is dus nog veel werk aan de winkel."

Je werk richt zich vooral op het innerlijke. Is dat ook typisch vrouwelijk of is dat iets persoonlijks?

Muller: "Ik ben nogal gevoelig en misschien ben ik daarom meer geneigd om geïnteresseerd te zijn in het psychologische. Ik heb altijd de neiging om een mens zijn ziel te proberen doorgronden. Waar het dan keer op keer over gaat, is de zoektocht naar de geest, naar de psyché. Waar schuilt die? Waar verstopt die zich? Waar houdt het lichaam op en begint de geest? Het proberen vangen van de ziel, dat is de rode draad door heel mijn oeuvre. De werking van het brein fascineert mij mateloos. We zijn zo fragiel, zo beïnvloedbaar. Mensen denken doorgaans: dit ben ik, alsof het iets vaststaand is, maar een mens is net heel veranderlijk. Zo zijn er experimenten geweest waarbij ze met magneten religieuze ervaringen gingen opwekken. Echt diepe spirituele ervaringen. Daar zie je hoeveel invloed het lichamelijke op het geestelijke heeft. Dat vind ik ongelofelijk boeiend."

Je probeert eigenlijk iets te vatten dat nooit te vatten is.

Muller: "Dat komt altijd terug, ja. Ik heb een serie rooktekeningen gemaakt, waarbij ik letterlijk met rook teken. Ik heb een heel procedé moeten ontwikkelen vooraleer dat een beetje lukte. Dat verwijst natuurlijk naar de vluchtigheid van ons bestaan. 'Stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeren.' Het leven is een zeer vluchtig, kortstondig iets. Maar absoluut de moeite waard om intens te beleven."

Amen. En bedankt voor het gesprek.